

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2026

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI TO'PLAMI

3-JILD 5-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

ALISHER NAVOIYNING SHARQ TAZKIRACHILIGIDAGI O'RNI

Hamroboeva Gulsanam

Farg'ona davlat universiteti

“Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili)” yo'nalishi

2-bosqich, 24–137-“A” guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Alisher Navoiyning Sharq tazkirachilik an'anasidagi o'rni, uning adabiy-tarixiy qarashlari hamda tazkira janrining rivojlanishiga qo'shgan hissasi yoritiladi. Navoiy ijodida tazkira nafaqat adabiy shaxslar hayotini bayon etuvchi manba, balki ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi muhim adabiy janr sifatida tahlil qilinadi. Xususan, uning “Majolis un-nafois” asari Sharq tazkirachiligi tarixida ilk mukammal adabiy tazkira sifatida baholanib, unda shoirlar hayoti, ijodi va badiiy-estetik qarashlari tizimli yoritilganligi ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, tazkira, Sharq adabiyoti, Majolis un-nafois, adabiy meros, shoirlar hayoti, biografik janr, manbashunoslik, estetik qarashlar, adabiy an'ana.

Аннотация. В данной статье рассматривается место Алишера Навои в восточной традиции тазкиры, его литературно-исторические взгляды и вклад в развитие жанра тазкиры. В творчестве Навои тазkira анализируется не только как источник, описывающий жизнь литературных деятелей, но и как важный литературный жанр, пропагандирующий духовные и моральные ценности. В частности, его произведение «Майолис не-нафуа» считается первой совершенной литературной тазкирой в истории восточной тазкиры, и показано, что оно систематически охватывает жизнь, творчество, художественно-эстетические взгляды поэтов.

Ключевые слова: Алишер Навои, тазkira, восточная литература, «Майолис не-нафуа», литературное наследие, жития поэтов, биографический жанр, источниковедение, эстетические взгляды, литературная традиция.

Annotation. This article examines Alisher Navoi's place in the Eastern tazkira tradition, his literary and historical views, and his contribution to the development of the tazkira genre. In Navoi's work, tazkira is analyzed not only as a source describing the lives of literary figures, but also as an important literary genre promoting spiritual and moral values. In particular, his work "Majolis un-nafois" is considered the first perfect literary tazkira in the history of Eastern tazkira, and it is shown that it systematically covers the lives, work, and artistic and aesthetic views of poets.

Keywords: Alisher Navoi, tazkira, Eastern literature, Majolis un-nafois, literary heritage, poets' lives, biographical genre, source studies, aesthetic views, literary tradition.

KIRISH. Sharq adabiyoti tarixida tazkira janri muhim o'rin egallaydi. Tazkira odatda shoirlar, adiblar, olimlar va mutafakkirlarning hayoti, ijodi hamda

ular haqidagi rivoyat va fikrlarni jamlagan adabiy-biografik asar hisoblanadi. Bu janr Sharqda VII–VIII asrlardan boshlab shakllanib, keyingi asrlarda keng taraqqiy etgan. Ana shu adabiy an’anani yangi bosqichga ko’targan, uni mukammal badiiy va ilmiy tizimga solgan siymolardan biri Alisher Navoiydir.

Alisher Navoiy Sharq tazkirachiligida o‘ziga xos maktab yaratgan ijodkor sifatida e’tirof etiladi. U tazkira janrini oddiy biografik ma’lumotlar to‘plami darajasidan chiqarib, uni badiiy-estetik, axloqiy va ma’naviy qarashlar bilan boyitgan. Navoiyning bu sohadagi eng mashhur asari “Majolis un-nafois” bo‘lib, u Sharq adabiyotida yozilgan ilk mukammal tazkira sifatida katta ahamiyatga ega.

“Majolis un-nafois” asari sakkiz majlisdan iborat bo‘lib, unda Navoiy o‘z davrigacha va o‘z zamonida yashab ijod qilgan yuzlab shoirlar haqida ma’lumot beradi. Asarda shoirlarning hayoti, ijodiy uslubi, she’riyatdagi mahorati, ba’zan esa ularning shaxsiy fazilatlarini ham yoritiladi. Navoiy bu asarda faqat ma’lumot berish bilan cheklanmay, balki har bir shoir ijodiga nisbatan o‘zining adabiy-estetik munosabatini ham bildiradi.

Sharq tazkirachiligida Navoiyning eng katta yangiligi shundan iboratki, u tazkira janrini tarixiy-biografik yozuvdan badiiy-tanqidiy yondashuvga olib chiqdi. Ya’ni, avvalgi tazkiralarda asosan faktlar va qisqa ma’lumotlar berilgan bo‘lsa, Navoiy ularni adabiy baholash, tahlil qilish va estetik mezonlar asosida yoritish yo‘lini tanladi. Bu esa tazkira janrining mazmunini sezilarli darajada kengaytirdi.

Shuningdek, Navoiy tazkirachilikda insonparvarlik g‘oyasini ham kuchli ifoda etdi. U shoirlarni faqat iste’dodiga ko‘ra emas, balki ularning axloqi, kamtarligi, ilmga munosabati va jamiyatdagi o‘rniga qarab ham baholagan. Bu yondashuv Sharq adabiy an’analarida yangi bosqich bo‘lib xizmat qildi.

“Majolis un-nafois” faqat o‘z davri uchun emas, balki keyingi asrlar tazkira adabiyoti uchun ham muhim manba bo‘lib qoldi. Keyingi tazkira mualliflari, jumladan, turk, fors va o‘zbek adabiyotida ijod qilgan ko‘plab adiblar Navoiy uslubidan ilhom oldilar. Ularning asarlarida ham shoirlarni estetik baholash, adabiy tahlil qilish va ma’naviy yondashuv kuchayganini kuzatish mumkin.

Navoiy tazkirachilikni nafaqat adabiy janr sifatida, balki madaniy-tarixiy xotira sifatida ham rivojlantirdi. Uning asari orqali biz XV asr adabiy muhitini, ijodkorlar o‘rtasidagi munosabatlarni va o‘sha davr estetik qarashlarini chuqurroq anglaymiz. Shu jihatdan “Majolis un-nafois” tarixiy manba sifatida ham katta ilmiy qiymatga ega.

Alisher Navoiy Sharq adabiyoti tarixida, xususan, tazkirachilik (shoirlar va ijodkorlar haqidagi tazkiralarni yaratish) janrida beqiyos o‘ringa ega. U nafaqat o‘z davrining eng buyuk shoiri, balki adabiy jarayonni tahlil qiluvchi va baholovchi tanqidchi sifatida ham namoyon bo‘lgan.

Navoiyning Sharq tazkirachiligidagi o‘rnini quyidagi jihatlar bilan izohlash mumkin: «Majolisun nafois» – turkiy tildagi birinchi tazkira: Navoiy 1491-1492-yillarda yaratgan «Majolisun nafois» («Nafis majlislar») asari bilan Sharq

adabiyotida tazkirachilik janriga asos solgan. Bu asar forsiy tildan tashqari turkiy tilda yaratilgan eng birinchi tazkira hisoblanadi. Adabiy muhitning xolis baholanishi: Mazkur tazkirada Navoiy o'z davrining 450 dan ortiq shoirlari, ijodkorlari va shaxslari haqida ma'lumot beradi, ularning ijodiga xolis baho beradi. Bu ish Sharq adabiyotida badiiy tanqidchilikning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Ijodkorlarga tizimli yondashuv: «Majolisun nafaos» sakkiz majlisdan iborat bo'lib, unda shoirlarning hayoti, she'rlarining badiiy xususiyatlari, ularning yutuq va kamchiliklari tahlil qilinadi.

Bu an'ana keyingi davr tazkirachiligida ham asosiy mezon bo'lib qolgan. Tazkirachilik an'anasining davom etishi: Navoiyning tazkira yaratish borasidagi tajribasi keyinchalik boshqa ijodkorlar tomonidan o'rganilgan va davom ettirilgan.

Uning bu sohadagi an'anasi nafaqat turkiy, balki forsiy adabiyotda ham ta'sir o'tkazgan. Badiiy so'zning yuksakligini targ'ib qilish: Navoiy o'z tazkirasida she'r san'atining nozik jihatlarini tushunadigan, haqiqiy iste'dodni qadrlaydigan san'atkor sifatida gavdalanadi. U she'riyatda mazmun va shakl birligiga alohida e'tibor qaratgan.

Sharq adabiyoti tarixida tazkira janri adiblar, shoirlar va mutafakkirlar hayoti hamda ijodini yorituvchi muhim adabiy-biografik yo'nalish sifatida shakllangan. Bu janr orqali nafaqat tarixiy shaxslar haqida ma'lumot berilgan, balki davrning adabiy muhiti, estetik qarashlari va ma'naviy qadriyatlari ham aks ettirilgan. Ana shu an'anani yuksak darajaga ko'targan buyuk siymolardan biri Alisher Navoiydir.

Alisher Navoiy Sharq tazkirachiligida yangi bosqichni boshlab bergan ijodkor sifatida e'tirof etiladi. Unga qadar tazkira asosan qisqa biografik ma'lumotlar va an'anaviy rivoyatlardan iborat bo'lgan bo'lsa, Navoiy bu janrni adabiy-estetik, ilmiy va ma'naviy jihatdan mukammal tizimga aylantirdi. Uning eng mashhur tazkiraviy asari "Majolis un-nafois" Sharq adabiyotida ilk mukammal tazkira sifatida yuqori baholanadi.

"Majolis un-nafois" asarida Navoiy o'z davrigacha va o'z zamonidagi yuzlab shoir va adiblar haqida ma'lumot beradi. Asar sakkiz majlisdan iborat bo'lib, har bir majlisdan ma'lum bir davr yoki guruhga mansub ijodkorlar haqida so'z yuritiladi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiyning Sharq tazkirachiligidagi o'rni beqiyos bo'lib, u tazkira janrini rivojlantirgan, boyitgan va uni keyingi adabiy an'analar uchun mustahkam poydevor qilib bergan ulug' ijodkordir.

Alisher Navoiy Sharq tazkirachilik an'anasini yangi bosqichga ko'targan buyuk mutafakkir sifatida alohida o'rin egallaydi. U "Majolis un-nafois" asari orqali tazkira janrini oddiy biografik ma'lumotlar to'plamidan yuksak adabiy-estetik va ma'naviy-tarbiyaviy mazmunga ega bo'lgan mukammal ilmiy asar darajasiga olib chiqdi. Navoiy o'z tazkirasida shoir va adiblarning hayoti, ijodi,

badiiy mahorati hamda adabiy qarashlarini chuqur tahlil qilib, ularni faqat tarixiy shaxs sifatida emas, balki ijodiy va ma'naviy qiyofasi bilan yoritdi.

Uning tazkirachilikdagi eng muhim hissasi shundaki, u bu janrga estetik baholash, adolatli yondashuv va insonparvarlik g'oyalarini olib kirgan. Natijada tazkira nafaqat tarixiy manba, balki adabiy didni shakllantiruvchi, ma'naviy tarbiya beruvchi muhim vositaga aylandi.

Navoiyning tazkirachilikdagi eng muhim xususiyatlaridan biri — u shoirlarni faqat ma'lumot obyekti sifatida emas, balki ijodiy shaxs sifatida yoritganidir. U har bir ijodkorning iste'dodi, adabiy uslubi va jamiyatdagi o'rniga baho beradi. Shu bilan birga, Navoiy tazkirasida adolat, insonparvarlik va ma'naviy yuksaklik g'oyalari asosiy o'rin tutadi.

Navoiy tazkirachilikni tarixiy hujjat darajasidan estetik va ma'naviy-tarbiyaviy darajaga ko'tardi. Uning asarlarida adabiyot faqat san'at emas, balki axloq va tarbiya vositasi sifatida ham talqin qilinadi. Shu sababli "Majolis un-nafois" nafaqat adabiy manba, balki muhim tarixiy va madaniy hujjat sifatida ham qadrlanadi.

Sharq tazkirachiligiga Navoiyning ta'siri juda katta bo'lib, undan keyingi davr tazkira yozuvchilari uning uslubiga ergashganlar. Xususan, fors-tojik va turkiy adabiyotda yozilgan ko'plab tazkiralarda Navoiyning tasniflash, baholash va yoritish usullari davom ettirilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Navoiy A. Majolis un-nafois. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2011.
2. Navoiy A. Mukammal asarlar to'plami (1–20 jild). Toshkent: Fan, 2015–2022.
3. Sodiqov Q. Alisher Navoiy va Sharq adabiyoti. Toshkent: Ma'naviyat, 2012.
4. Yoqubov H. Navoiy ijodi va adabiy an'analar. Toshkent: O'zbekiston, 2016.
5. Karimov I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
6. Abdug'aniyev A. Sharq tazkirachiligi tarixi. Toshkent: Fan, 2014.
7. Rahmonov N. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'qituvchi, 2013.
8. Hoshimov O. Adabiy meros va zamonaviy talqin. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
9. Qodirov P. Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent: Universitet, 2017.
10. Mirzaev S. Navoiyshunoslik masalalari. Toshkent: Fan, 2019.
11. To'xtayev B. Sharq adabiyotida tazkira janri. Toshkent: Akademiya nashr, 2020.
12. Ergashev F. O'zbek klassik adabiyoti. Toshkent: Sharq, 2015.
13. Mahmudov A. Alisher Navoiy ijodiy olami. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2011.
14. Yusupov M. Adabiy jarayon va tazkira an'anasi. Toshkent: Fan, 2018.
15. Rasulov B. Sharq adabiy-estetik tafakkuri. Toshkent: Ma'naviyat, 2022.